

CONTRIBUȚII LA ISTORIA ADMINISTRAȚIEI ORAȘULUI BRAȘOV ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ (secolele XVII–XVIII)*

GERNOT NUSSBÄCHER

Administrația orașului Brașov, la începutul secolului al XVII-lea era exercitată de magistratul orașului și de comunitatea centumvirală. Folosim termenul de „magistrat al orașului“ – care s-a încetățenit la Brașov și în alte orașe din Transilvania, fiind sinonim cu „sfatul orașului“, „consiliul orașului“ sau „senatul orașului“ – pentru organul colectiv de conducere al orașului, alcătuit din judele primar, villicul orașului și 16 senatori. Magistratul în plenul său era autoritatea supremă a orașului în problemele de administrație, ordine publică și economia orașului. În această calitate el emitea hotărâri (*senatus consultum*) obligatorii pentru locuitorii orașului și avea competența de a confirma statutele breslelor de meșteșugari.

Potrivit sistemului instituțiilor medievale, magistratul, pe lângă funcții administrative avea și atribuții juridice. În procesele civile magistratul orașului Brașov era instanță de apel pentru:

- procesele din localitățile libere ale districtului, dezbătute înainte în comune sau în apel în târgurile Râșnov și Feldioara;
- procesele din comunele Ghimbav, Sânpetru, Bod și Hărman, dezbătute înainte în fața judeului primar;
- procesele dintre iobagii din satele domeniului feudal al orașului, dezbătute în prima instanță în fața inspectorilor localităților respective;
- acțiunile de partaj ale succesiunilor din orașul și districtul Brașov, dezbătute în primă instanță în fața divizoratelor locale.

În procesele penale („criminale“), magistratul era prima și unica instanță, orașul Brașov având „dreptul paloșului“ (*ius gladii*). Același „drept al paloșului“ îl aveau și cele patru târguri din district, însă sentințele în procesele penale judecate acolo trebuiau supuse aprobării magistratului din Brașov.

Judele primar (*iudex primar, Stadtrichter*) era șeful administrației orășenești și președintele magistratului, având în primul rând atribuții juridice și militare.

Al doilea dregător al orașului era villicul orașului (*villicus, Stadthann*), căruia îi era încredințată conducerea economică a orașului și districtului Brașov. El avea, de asemenea, atribuții juridice minore și se îngrijea de menținerea ordinii publice.

* Continuare din nr. 1, 1994.

Judele primar și villicul erau aleși anual, în ajun de Anul Nou, de către comunitatea centumvirală.

Judele primar, la rândul său, „alegea“ dintre membrii familiilor înstărite pe cei 16 senatori, alegerea – de fapt numirea – lor trebuind să fie aprobată de comunitatea centumvirală. Fiecare din cele patru „cartiere“ ale orașului – Catharina, Corpus, Petri și Portica – trebuia să aleagă câte patru senatori. Condiția minimă pentru a putea fi ales senator era proprietatea asupra unei case din incinta orașului.

Lista membrilor magistratului orașului Brașov din anul 1602 este edificatoare privind repartizarea sarcinilor pe senatori¹:

1. Valentin Hirscher, jude primar și castelan de Bran;
2. Cyrillus Greissing, senior și castelan de Bran;
3. + 4. Sebastian Zumpolius și Johannes Draudt, anchete judiciare;
5. Johannes Hirscher, villic;
6. + 8. Petrus Draudt și Jacob Vielp, inspectori pentru posesiunile Zărnești și Tohan;
7. + 9. Andreas Schwartz și Stephan Kimmel, vigesimatori (vameși);
10. + 12. Johannes Schoppelt și Michael Gräff, inspectori pentru posesiunea Șercaia;
11. + 13. Rosen Cerg și Lucas Entz, inspectori pentru posesiunea Satu Nou;
14. + 15. Mathias Fronius și Marcus Schunckabunck, inspectori pentru posesiunile Vlădeni și Țânțari și pentru posesiunile din Secuime;
16. Michael Weiss, administrator al fântânilor;
17. + 18. Georg Schramen și Kaspar Kürschner, procuratori (pentru conducerea lucrărilor de construcții publice).

Lista ne arată că majoritatea atribuțiilor administrative repartizate senatorilor erau îndeplinite în „duumvirat“. Începând din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, și cele două funcții supreme se exercitau în „duumvirat“, fostul jude primar fiind intitulat *proiudex*, ajutând și înlocuind la nevoie pe judele primar. Într-un fel asemănător, fostul villic a fost denumit *provillicus*.

Ca funcție externă, magistratul orașului trimitea delegați la sesiunile Universității Săsești și la dietele Transilvaniei. De asemenea, magistratul trimitea soli la și primea solii de la domnii Moldovei și Țării Românești, cu care întreținea strânse relații de bună vecinătate.

Magistratul orașului numea pe notarul orașului, care era șeful cancelariei orașenești. El consemna hotărârile magistratului, redacta documentele emise în numele magistratului și ținea registrele de protocoale (proces-verbale) ale magistratului, precum și registrele de socoteli.

Notarul avea ca ajutoare unul și mai târziu mai mulți secretari, printre care și un logofăt pentru corespondența în limba română în cadrul legăturilor strânse și multiple cu Țările Române extracarpatiche. Mai mulți notari au devenit – datorită calităților lor – și membri ai magistratului și unii chiar au ajuns să dețină funcția supremă de jude primar².

¹ *Quellen*, VI, p. 7.

² De ex. Josephus Bolthosch, vicenotar 1641–1648, notar 1654–1659, a fost jude primar în anul 1661; Simon Drauth, secretar 1672–1679, notar 1680–1683, a fost jude primar în anii 1688–1693, cf.

Magistratul orașului numea și medicii și farmaciștii orașului. În anul 1602, comunitatea centumvirală a cerut dreptul de consultare pentru salariul acestor angajați ai orașului³.

Comunitatea centumvirală era o corporație compusă din 100 de bărbați, aleși (de fapt numiți) inițial pe timp nelimitat de către magistratul orașului, din rândurile cetățenilor mai înstăriți, negustori, meșteșugari sau intelectuali. În caz de eliberare a unui loc de centumvir – prin deces sau excludere –, magistratul propunea trei candidați, dintre care comunitatea centumvirală alegea pe unul, completându-se astfel numărul de 100.

Președintele comunității centumvirilor era „oratorul”, purtătorul de cuvânt, care convoca pe centumviri la adunări din proprie inițiativă sau la dispoziția judeului primar, pentru alegerea dregătorilor, aprobarea socotelilor funcționarilor publici, fixarea de statute orășenești.

Comunitatea centumvirală redacta hotărârile ei în așa-numite „postulata” (cereri), care erau prezentate magistratului pentru reglementarea unor aspecte ale administrației sau economiei orașului, înlăturarea unor abuzuri etc.

Cel mai vechi registru al comunității centumvirale este un volum intitulat *Acta et decreta centumvirorum Coronensium ab anno MDCII*, în care sunt trecute aceste hotărâri din anii 1602–1661⁴.

În secolul al XVII-lea cunoaștem următoarele statute locale, hotărâte în comun de către magistratul orașului și comunitatea centumvirală :

- Statutul din 3 ianuarie 1673 cu privire la activitatea comercială și activitatea judeului târgului⁵.
- Statutul din anul 1677 privind regulamentul de retribuire, de îmbrăcăminte, de înmormântare, de nuntă și privind regimul vinului⁶.
- Statutul din anul 1697 privind nunțile și înmormântările⁷.

Ultimele două din aceste statute au fost multiplicare și prin tipărire.

Pentru întregirea imaginii administrației orașului Brașov la începutul secolului al XVII-lea, menționăm că în subordinea magistratului funcționa „divizorul”.

Din rândul membrilor magistratului erau numiți doi „divizori”, care rezolvau în primă instanță dezbaterile privind împărțirea averilor celor decedați între cei îndreptățiți la moștenire. Divizorul emitea moștenitorilor „scrisori de împărțire” al căror

FR. STENNER, *Die Beamten der Stadt Brassó (Kronstadt) von Anfang der städtischen Verwaltung bis auf die Gegenwart*, Kronstadt, 1916, p. 15, 34. Despre unele aspecte din activitatea notarilor brașoveni în secolul al XVII-lea, cf. G. NUSSBÄCHER, *Preocupări de evidență contemporană și de prelucrare arhivistică la Brașov în secolele XVI–XIX*, în *Ștefan Meteuș la 85 de ani*, Cluj-Napoca, 1977, p. 163–164.

³ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV A 1, p. 12; cf. Dr. KOLOZSVÁRI SÁNDOR, Dr. ÓVÁRI KELEMEN, *Corpus Statutorum Hungariae Municipalium*, I, Budapesta, 1885, p. 548–550.

⁴ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV. A. 1.

⁵ J. GROSS, *Aus dem Tagebuch des Simon Christophori alias Gaitzer*, Kronstadt, 1917, p. 135–138; cf. și H. BEER, *Aus Alt-Kronstadt*, Kronstadt, 1938, p. 17–19.

⁶ J. GROSS, *Kronstädter Drucke 1535–1886*, Brașov, 1886, p. 34, nr. 206 a.

⁷ *Ibidem*, p. 40–41, nr. 233.

conținut era consemnat într-un registru. Recursul în procesele de moștenire se înainta magistratului.

Pentru unele ramuri ale economiei orășenești existau funcționari orășenești special numiți, care anual trebuiau să prezinte socotelile asupra veniturilor și cheltuielilor lor. Rezultatele finale ale acestor socoteli erau cuprinse în socoteala villicului orașului. Pe lângă șirul de socoteli ale villicului, cele mai importante erau socotelile procuratorilor asupra cheltuielilor pentru construcții publice.

Alte socoteli se refereau la domeniul Bran și la celelalte posesiuni ale orașului, apoi la economia vinului și berei, la administrarea fântânilor, a spitalului (de fapt azilului) orașului.

Villicul primea, de asemenea, socotelile satelor din Țara Bârsei privind cheltuielile lor pentru transportul și întreținerea persoanelor oficiale sau pentru căraușiile efectuate la poruncile principelui. Contravaloarea acestor cheltuieli era scăzută din obligațiile de impozite ale localităților.

După moartea lui Mihai Viteazul a urmat pentru toată Transilvania o perioadă de decădere, determinată de ocupația trupelor generalului imperial Gheorghe Basta, în timpul căreia a izbucnit și puternica epidemie de ciumă din anii 1602–1603, care a făcut ravagii la Brașov⁸.

În bătălia de la moara de hârtie din Brașov (17 iulie 1603), Radu Șerban, domnul Țării Românești, aliat cu imperialii, deci cu Basta, l-a învins pe Moise Székely, instalat ca principe al Transilvaniei cu ajutor turcesc. Pentru „trădarea“ sa Brașovul, care trecuse, sub amenințarea trupelor turcești și ale lui Moise Székely, de partea acestuia, Basta a anulat toate privilegiile orașului și l-a supus la plata unei amenzi de 80 000 florini (cheltuielile orașului într-un an erau de 10 000 florini).

Drept „gubernator imperial“ al Brașovului a fost instalat Jaques Baurin, unul din ucigașii lui Mihai Viteazul, pe care un cronicar brașovean îl caracterizează ca „om fără frica lui Dumnezeu și rău, care a stăpânit în mod nerușinat și arogant, săvârșind multe samavolnicii“.

Abia în primăvara anului 1604, în urma intervenției senatorului Michael Weiss, Brașovul și-a redobândit recunoașterea privilegiilor și o reducere cu 20 000 florini a amenzii inițiale. La 7 aprilie 1604 a plecat și „gubernatorul“, administrația orașului trecând din nou în mâinile magistratului⁹.

În perioada următoare, Brașovul și-a extins domeniul feudal, prin dobândirea, sub titlu de zalog, a posesiunilor Grid, Perșani și Holbav, pentru suma de 5 000 florini împrumutați principelui Gabriel Báthory în anul 1609¹⁰.

În același an, orașul Brașov a cumpărat pentru suma de 3 900 florini porțiuni din posesiunile Țânțari și Vlădeni, extinzându-și astfel domeniul feudal de-a lungul

⁸ Cf. MAJA PHILIPPI, *Michael Weiss. Sein Leben und Wirken in Wort und Bild*, Bukarest, 1982, p. 35–40; P. BINDER, *Epidemiile de ciumă din Transilvania secolului al XVI-lea (1511–1603)*, în *Momente din trecutul medicinei. Studii, note și documente*, sub redacția dr. GH. BRĂTESCU, București, 1983, p. 107–111.

⁹ *Quellen*, V, 1909, p. 170–171.

¹⁰ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, colecția Privilegiu, nr. 626; cf. și G. NUSSBÄCHER, *Poseșiunile orașului Brașov în Țara Făgărașului în secolele XV–XVII*, în *AIACN*, XXIV, 1981, p. 335.

drumului spre Țara Făgărașului¹¹. Restul din aceste două posesiuni a fost cumpărat în anul 1618 de orașul Brașov pentru suma de 1 600 florini ungurești¹².

După ocuparea samavolnică a orașului Sibiu de către Gabriel Báthory, în decembrie 1610, Brașovul a devenit centrul rezistenței împotriva principelui tiran. În această situație, magistratul Brașovului a încheiat în septembrie 1612 un tratat de alianță cu Radu Mihnea, domnul Țării Românești, împotriva lui Gabriel Báthory¹³.

Cu toate că trupele Brașovului și ale lui Radu Mihnea au fost învinse de către trupele principelui Gabriel Báthory în bătălia decisivă de la Feldioara, la 16 octombrie 1612, orașul nu s-a supus¹⁴. Abia în anul 1613, dieta Transilvaniei hotărăște amnistierea Brașovului pentru „disensiunile“ anterioare¹⁵.

Tot în anul 1613, Brașovul a încheiat o alianță politică cu orașul Sighișoara – al doilea oraș din cadrul Universității Săsești, după Sibiu, ocupat de principe – în vederea redobândirii orașului Sibiu¹⁶. De asemenea, Brașovul a participat la uniunea încheiată între reprezentanții Universității Săsești cu același scop la Sighișoara, la 10 decembrie 1613¹⁷.

În urma hotărârii dietei Transilvaniei din 1615 privind bunurile fiscale, principele Gabriel Bethlen a pretins magistratului orașului Brașov prezentarea documentelor de proprietate asupra cetății Bran și a domeniului ei. Prin hotărârea dietei din 1625, brașovenilor li s-a impus un ultim termen de două luni pentru justificarea lor. Cum ei nu au putut prezenta vreun act de donație, s-a ajuns la tratative cu principele, pentru păstrarea domeniului Bran. Aceste tratative s-au încheiat cu un act al principelui privind donația domeniului Bran în anumite condiții. Castelanul de Bran trebuia să fie supus atât principelui cât și orașului Brașov, principele să poată ține o garnizoană la Bran, brașovenii să amplifice și să fortifice cetatea după indicațiile principelui, de asemenea, ei trebuiau să închidă drumurile de ocolire a cetății. Brașovul trebuia să cedeze definitiv posesiunile Părău, Grid, Perșani și Holbav, iar temporar posesiunea Șercaia. În același timp, brașovenii urmau să cedeze pe seama principelui o datorie de 15 000 florini a fostului palatin Sigismund Forgach de Ghymes¹⁸.

În timpul domniei principelui Gheorghe Rákóczi II, dieta Transilvaniei a pus din nou problema bunurilor fiscale, deci și a domeniului Bran. În schimbul plății a 11 000 florini destinați pentru reședința principelui și apărarea granițelor Transilvaniei, a cedării posesiunilor Șercaia și Țânțari și acceptării altor condiții privind garnizoana,

¹¹ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, colecția Privilegii, nr. 632, 628, 629, 630 și 631.

¹² *Ibidem*, nr. 647, 648 și 650, cf. și *Quellen*, IV, p. 103.

¹³ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, colecția Privilegii, nr. 772, cf. N. IORGA, *Brașovul și Români*, București, 1905, p. 283–286, nr. 2; DIR B, veacul XVII, vol. II, p. 13–14, nr. 16.

¹⁴ Cf. MAJA PHILIPPI, *op. cit.*, p. 90–99.

¹⁵ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, colecția Privilegii, nr. 636.

¹⁶ G. SEIWERT, *Akten und Daten über die gesetzliche Stellung und den Wirkungskreis der sächsischen Nationsuniversität*, Hermannstadt, 1870, p. 77–79, nr. 77.

¹⁷ *Ibidem*, p. 79–80, nr. 78; cf. G. NUSSBÄCHER, *Die Einigung der Sachsen von 1613*, în KR, XVII (XXVIII), nr. 5 (1658), 3 februarie 1984.

¹⁸ E. VON TRAUŠCHENFELS, *Zur Rechtslage des ehemaligen Törzburger Dominiums*, Kronstadt, 1871, p. 12–15, și *Anhang*, p. 17–21, nr. XII și XIII; idem, *Die Rechtslage des ehemaligen Törzburger Dominiums*, Kronstadt, 1882, Beilage E, p. 15–18; și *Anhang*, p. 19–24, nr. XII și XIII.

aprovizionarea și întreținerea Branului, înarmarea a 12 călăreți pe timpul războiului și primirea refugiaților în incinta orașului în timp de război, la 25 aprilie 1651 a fost emis un nou act de donație privind domeniul Bran, care a fost aprobat la 27 februarie 1653 de dieta Transilvaniei și inclus chiar în primul cod de legi al Transilvaniei, *Approbate Constitutiones Regni Transilvaniae*, promulgat la 15 martie 1653 (Partea III, titlul LXXXII, articolul 1)¹⁹.

Prin aceste tranzacții a fost asigurată stăpânirea Brașovului asupra domeniului Branului, de importanță vitală pentru economia orașului. Această stăpânire va dura până la revoluția din 1848/1849.

Desigur, drept urmare a cedării posesiunilor menționate din părțile Făgărașului – singură localitatea Vlădeni a rămas mai departe posesiune feudală a Brașovului – au încetat și atribuțiile și funcțiile legate de administrarea lor.

O etapă nouă în administrația orașului Brașov se conturează începând din timpul trecerii Transilvaniei în stăpânirea habsburgilor, la sfârșitul secolului al XVII-lea.

În cursul secolului al XVII-lea, contradicțiile dintre patriciatul orașenesc aflat la conducerea orașului și marea masă a locuitorilor s-au înăsprit tot mai mult, îndeosebi începând din anul 1687, când pentru armata austriacă s-au pretins „contribuții” uriașe, la care senatorii, invocând privilegiul lor de scutire de impozite, nu vroiau să contribuie cu nimic, cu toate că erau cei mai înstăriți locuitori ai orașului.

Atunci când, în urma tratatului de la Făgăraș (9 mai 1688) Brașovul a fost obligat să primească o garnizoană austriacă, căreia să i se cedeze „Cetățuia”, populația orașului a reacționat printr-o răscoală împotriva conducerii orașului. Răsculații au ocupat „Cetățuia”, au arestat pe judele primar, Michael Filstich, sub acuzația de trădare a orașului și l-au condamnat la moarte. De asemenea, s-a pregătit o rezistență armată împotriva trupelor austriece. Disensiunile dintre diferitele pături sociale ale răsculaților au dus la înăbușirea răscoalei și judecarea severă a conducătorilor ei²⁰.

O altă urmare a ocupației austriece a fost marele incendiu al orașului Brașov de la 21 aprilie 1689, care în câteva ore a distrus cea mai mare parte a orașului, inclusiv o parte din arhiva orașului, adăpostită în Casa Sfatului, precum și acte și registre oficiale aflate la domiciliile unora dintre dregătorii orașului²¹.

Prin Diploma Leopoldină din 4 decembrie 1691 au fost confirmate toate instituțiile și privilegiile vechi ale Transilvaniei. De asemenea, s-a confirmat dreptul de liberă

¹⁹ Idem, *Zur Rechtslage, op. cit.*, p. 15–22; *Die Rechtslage, op. cit.*, Beilage E, p. 18–26.

²⁰ MAJA PHILIPPI, *Contribuție la cunoașterea răscoalei brașovenilor din 1688*, în *Culegerea SAI*, VII, 1965, p. 69–90; idem, *Betrachtungen zum Bürgeraufstand von 1688 in Braşov (Kronstadt). Verbindungen der Aufständischen zu Şerban Cantacuzino*, în *FVLK*, XV, nr. 2/1972, p. 75–87; idem, *Der Kronstädter Bürgeraufstand von 1688*, în *KR*, XVII (XXVIII), nr. 11 (1664), 16 martie 1984; idem, *Der Bürgeraufstand von Kronstadt 1688*, în *Beiträge zur Geschichte von Kronstadt in Siebenbürgen*, ed. PAUL PHILIPPI, Köln și Wien, 1984, p. 225–333.

²¹ GH. BARIȚIU, *Catastrofele Braşovului în anii 1688 și 1689*, în *Transilvania*, III, 1870, p. 57–61; FR. PHILIPPI, *Der Bürgeraufstand von 1688 und der große Brand von 1689 in Kronstadt*, Kronstadt, 1878; MAJA PHILIPPI, *Der große Brand von Kronstadt (1689)*, în *Neuer Weg*, XXXII, nr. 9787, 6 noiembrie 1980; D. DROTLEFF, *Der große Brand von 1689 in Kronstadt*, în *KR*, XVII (XXVIII), nr. 12 (1665), 23 martie 1984; G. NUSSBÄCHER, „... und setzte alles in die greulichsten Flammen.“ *Der große Brand vom 21. April. 1689 in Kronstadt*, în *Neuer Weg Kalender 1989*, S. 81–83; idem, în *Astra*, 24, nr. 5 (212), mai 1989, p. 13.

alegere a dregătorilor din orașe și târguri, pentru care însă trebuia să fie obținută confirmarea împăratului²².

Activitatea de reorganizare a cancelariei orașenești după marele incendiu este legată mai ales de numele lui Martin Seewaldt (1660–1721) care în perioada 1691–1708 a fost secretar, iar în anii 1709–1721 notar al orașului Brașov²³.

În jurul anului 1700 el a reorganizat colecția de privilegii ale orașului, întocmind un inventar intitulat *Catalogus Privilegiorum* care cuprindea 338 de documente²⁴. În anul 1690 s-a început cel mai vechi protocol al magistratului, în care erau consemnate problemele juridice, economice și administrative dezbătute în cadrul ședințelor magistratului²⁵. În anul 1695, secretarul Martin Seewaldt a inaugurat un nou registru pentru consemnarea proceselor penale dezbătute de magistrat²⁶. După numirea lui în funcția de notar al orașului, la începutul anului 1709, el a înființat două registre, unul pentru consemnarea dezbaterilor juridice ale magistratului²⁷ și altul intitulat „Jurnal public al orașului Brașov“, în care se trec toate pricinile care se ivesc, în ordinea lor, atât din cauza memoriei slabe a celor de față, cât și pentru știrea folositoare a posterității, consemnate fiind cu bună credință²⁸. Din păcate, inițiativele lui Seewaldt n-au

²² G. D. TEUTSCH, *Urkundenbuch der evangelischen Landeskirche A.B. in Siebenbürgen*, Sibiu, 1862, p. 334–340, nr. 206; cf. și G. NUSSBÄCHER, *Das Leopoldinische Diplom*, în KR, XVII (XXVIII), nr. 13 (1666), 30 martie 1984.

²³ Cf. J. GROSS, *Martin Seewaldt*, în *Quellen*, VI, p. XXVI–XXVII; FR. STENNER, *Die Beamten*, op. cit., p. 135. – Martin Seewaldt, înainte de a fi angajat ca secretar în orașul său natal, începând din 1687 fusese secretar la Mediaș, cf. J. FREIH. BEDEUS VON SCHABBERG, *Mittheilungen über ein Medwischer Stadtbuch aus dem 16. und 17. Jahrhundert*, în AVSL, Neue Folge, III, Brașov, 1858, p. 84. Diploma de înobilare pentru Martin Seewaldt, din anul 1702, se află la Arh. St. Brașov, fondul Primăria Brașov, colecția Privilegii, nr. 799, fiind publicată de JOSEF VON SEBESTYÉN, în revista *Mitteilungen des Burzenländer Sächsischen Museums*, IV, 1940, p. 1–2.

²⁴ G. NUSSBÄCHER, *Contribuții la istoria arhivei Brașovului în secolele XV–XVIII*, în *Cumidava*, IV, 1970, p. 562–563.

²⁵ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV. D. 1 a. *Consignation Aller derer occurierender Sachen, welche von einem Amplissimo Senatu Coronensi in Consistorio publico sind assumirt wie auch decidirt worden*. Însemnările încep la 27 noiembrie 1690, continuând până la 1753. După 1720, registrul a fost folosit numai pentru consemnarea pedepselor hotărâte de magistrat împotriva criminalilor.

²⁶ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV. D. 2. *Curiae Coronensis Protocollum rerum criminalium publicum* ... Însemnările cuprind perioada 10 octombrie 1695–23 iulie 1703.

²⁷ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV. C. 1, cu titlul *Acta Forensia ab inferioribus iudiciis ad Amplissimum Reipublicae Coronensis Senatum appellata, tum in pleno ibi consessu diligenter discussa et iudicata, bortaque fide in tabulas publicas relata*, cuprinde însemnări din perioada 22 ianuarie 1709–22 aprilie 1727, referitoare numai la dezbateri juridice.

²⁸ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV. C. 2. *Diarium civitatis Coronensis publicum, cui singularum iuxta seriem occurrentium rerum momenta, cum ob labilem praesentium memoriam, tum utilem posteritatis notitiam, bona fide consignata inseruntur sub recentis huius ineuntis anni 1709 auspiciis, in Curia Urbis Publice inchoatum por Martinum Seewaldt, notarium Regiae Liberaeque Civitatis Coronensis publicum*. Cuprinde perioada de la alegerile dregătorilor în preajma anului 1709 și continuă până la 29 martie 1713.

fost continuate de urmașii săi, astfel că ne lipsesc protocoale ale magistratului din perioada următoare.

Judele primar Georgius Drauth²⁹ a determinat în prima dintre perioadele când a ocupat această funcție – între anii 1711 și 1714, două acțiuni valoroase pentru administrația orașului: reorganizarea arhivei prin ginerele său, medicul Johann Albrich³⁰ și reorganizarea oficiului judeului târgului, încredințat lui Simon Christophori³¹.

Reorganizarea arhivei, efectuată sub conducerea lui Johann Albrich, a cuprins o nouă inventariere a privilegiilor, în număr de 426 de documente, într-un *Index Generalis Literarum Privilegialium* și întocmirea unui volum cuprinzând copiile documentelor celor mai importante pentru apărarea drepturilor orașului Brașov, volum intitulat *Palladium Coronense*³². În prefața la aceste lucrări, Albrich face interesante considerații teoretice cu privire la importanța documentelor și organizarea arhivei.

În anul 1713 a fost numit în funcția de jude al târgului Simon Christophori, care în anul următor a întocmit primul protocol al judeului târgului, în care a înregistrat toate actele normative care priveau exercitarea atribuțiilor sale de serviciu³³.

De la începutul secolului al XVIII-lea datează seriile registrelor de socoteli privind magazia de cereale³⁴, apoi socotelile privind încasarea taxei de intrare a vinului în oraș³⁵, hotărâtă în anul 1709, pentru sporirea veniturilor orașului, ca și socotelile privind taxa pe rachiu³⁶.

Începând cu anul 1691 apare seria socotelilor de construcție, legate de prezența trupelor austriece, în prima perioadă referindu-se exclusiv la „Cetățuia”³⁷.

În legătură cu prezența armatei austriece, în anul 1728 a fost luată măsura de a se introduce anul militar – care începea la 1 noiembrie și se termina la 31 octombrie

²⁹ Despre Georgius Drauth, cf. FR. STENNER, *Die Beamten ...*, *op. cit.*, p. 31–32. Datele de aici nu concordă cu cele din lista juzilor orașului din manuscrisul lui THOMAS TARTLER, *Collectanea zu einer Particulair-Historie von Cronstadt*, 1741, p. 199, potrivit căreia Georgius Drauth a fost jude primar în anii 1711–1714, 1718–1721 și 1724–1727.

³⁰ Cf. G. NUSSBÄCHER, *Johann Albrich (1687–1749)*, în KR, XIV (XXV), nr. 49 (1546), 4 decembrie 1981.

³¹ J. GRÖSS, *Simon Christophori*, în *Quellen*, VII, p. I–LX.

³² Cf. G. NUSSBÄCHER, *Contribuții ...*, *op. cit.*, în *Cumidava*, IV. 1970, p. 563–567; idem, *Aus Urkunden und Chroniken. Beiträge zur siebenbürgischen Heimatkunde*, II, Bukarest, 1985, p. 152.

³³ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV. U. 1. Descrierea volumului, vezi la J. GROSS, *Aus dem Tagebuch ...*, *op. cit.*, P. III. Titlul volumului este următorul: *Cron-Städtisches Markt-Protocoll durch Simonem Christophori der beiden Rechten Studiosus Academicus eingeführet im Jahr 1714*. O mare parte a textului este publicată în același volum, p. 127–150.

³⁴ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, Socoteli alodiale Brașov, XIV/3 1704–1713 *Frucht Magazin-Rechnung*.

³⁵ G. M. G. VON HERRMANN, *Das Alte und Neue Kronstadt*, I, Hermannstadt, 1883, p. 123–124; cf. Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, Socoteli alodiale Brașov, XV/8 1714–1716 *Weinregist*, continuă până la 1771.

³⁶ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, Socoteli alodiale Brașov, XVI/1 *Brandweinrechnung*, continuă până la 1786.

³⁷ *Ibidem*, XX/1 1691–1706 *Schloss-Bau-Rechnung*.

din anul calendaristic următor – și pentru gestiunile orășenești. Din această cauză și termenul alegerilor dregătorilor a fost devansat în luna noiembrie³⁸.

O măsură care contravenea principiilor stabilite prin *Diploma Leopoldină* din 1691 a fost porunca imperială din anul 1732, privind așa-numita „proporție geometrică“, ceea ce însemna că în conducerea orașului trebuia să fie un număr egal de catolici și de luterani, respectiv de necatolici³⁹. Astfel casa domnitoare de Habsburg căuta să impună în administrația Transilvaniei, locuită în majoritatea covârșitoare de o populație care nu era de religie romano-catolică, dregători aparținând religiei catolice. Cum la Brașov nu existau suficiente persoane de religie catolică, având o calificare corespunzătoare pentru a îndeplini funcțiile publice, s-a ajuns la ocuparea funcțiilor cu oameni necorespunzători sau prin convertirea unor oportuniști la religia catolică, pentru a putea ocupa funcții orășenești. Măsurile de catolicizare forțată a administrației orășenești au fost susținute chiar și cu forța armatei. Ele au continuat până la emiterea edictului de toleranță de către împăratul Iosif al II-lea, în anul 1781.

Din timpul ocupării Transilvaniei de către austrieci la sfârșitul secolului al XVII-lea și din timpul răscoalei antihabsburgice de sub conducerea lui Francisc Rákóczi al II-lea (1703–1711), orașul și districtul Brașov, ca și alte subunități ale „Universității Săsești“, au contractat o serie de datorii pentru a putea îndeplini cererile de livrări pentru armata imperială. La mijlocul secolului al XVIII-lea, aceste datorii au atins un volum uriaș, care amenința cu falimentul economic întreaga „Universitate Săsească“. În această situație, în spiritul politicii mercantiliste, împărăteasa Maria Theresia a numit pe Martin Zacharias Wanckhel von Seeberg comisar plenipotențiar pentru a scoate „Universitatea Săsească“ din impas.

Între anii 1753 și 1756 „comisia Seeberg“ a dat diferite instrucțiuni și normative cu privire la reglementarea administrației, reorganizarea economiei publice și exercitarea justiției, măsuri care au fost denumite generic „reglementarea Seeberg“ (*Seeberg'sche Regulation*)⁴⁰. Una din măsurile mai deosebite a fost fixarea veniturilor (salarilor) funcționarilor publici și desființarea veniturilor lor ocazionale. De asemenea, s-au înființat „casele alodiale“, în care trebuiau să intre toate veniturile publice, averea orașului fiind socotită un *alodium*.

Astfel și la Brașov și în districtul Brașov, în anul 1754 încep seriile „socotelilor alodiale“ pentru orașul Brașov și în 1756 pentru localitățile districtului Brașov⁴¹. Pentru conducerea și supravegherea economiei alodiale au fost numiți doi „inspectori alodiali“⁴². Pe lângă socotelile alodiale principale, mai continuau și socotelile villicului, funcție denumită din deceniul al patrulea al secolului al XVIII-lea cu termenul latin *quaestor*⁴³.

³⁸ G. M. G. VON HERRMANN, *op. cit.*, I, p. 203.

³⁹ *Ibidem*, p. 178.

⁴⁰ Cf. J. TRAUSSCH, *Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*, III, Kronstadt, 1871, p. 282.

⁴¹ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, Socoteli alodiale I/31 (1754 *Allodialrechnung*) și II/1.

⁴² G. M. G. VON HERRMANN, *op. cit.*, I, p. 443–444.

⁴³ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, Socoteli alodiale Brașov, V/34 – 1734–1736 *Quaestoralrechnungen*, *ratio villicalis perceptorum et erogatorum publicorum*; V/42 – 1736–1742 *Protocolum Quaestorale*.

Sub îndemnul poruncilor emise de comisia Seeberg, începând cu data de 3 octombrie 1753 se redactează seria continuă a protocoalelor magistratului, în care din anul 1754 se consemnează și numele celor prezenți la ședințe⁴⁴.

În anul 1754 a fost început și „protocolul judicatului“, unde se consemnau procesele dezbătute în fața judeului primar⁴⁵. Dorim să atragem atenția asupra deosebirii termenului de „judicat“ la Brașov, unde judicatul era compus din judele primar și un senator, și „judicatul“ în scaunele „Universității Săsești“, unde era compus din judele regal și din judele scaunului.

Primul protocol juridic al „quaestoratului“ s-a păstrat abia din anii 1778–1779⁴⁶.

După cum rezultă din raportul asupra administrației Brașovului din 1774/1775, „quaestoratul“ era compus din *quaestor* și un senator, având ca și „judicatul“ doi „actuari“ – secretari, care se ocupau cu consemnarea actelor și corespondenței, precum și cu redactarea protocoalelor⁴⁷.

Mai trebuie să menționăm o inovație importantă în administrația orașului Brașov, anume introducerea, începând cu data de 1 septembrie 1772, a „protocolului de exhibite“, adică a registrului de intrare și ieșire a documentelor⁴⁸. Introducerea registraturii în Transilvania s-a efectuat în anul 1772 în cadrul reformelor administrative inițiate de guvernatorul Iosif Auersperg⁴⁹.

Putem încheia prezentarea evoluției administrației orașenești de la Brașov cu reforma administrativă internă, efectuată în timpul funcționării judeului primar Michael Fronius, în anii 1783–1785.

În spiritul ideilor iluministe ale vremii, s-a început reglementarea atribuțiilor de serviciu ale funcționarilor orașenești prin stabilirea unor instrucțiuni de serviciu. Cea mai veche instrucțiune de acest fel a fost cea pentru judele primar, hotărâtă în anul 1745⁵⁰. Primele instrucțiuni de serviciu pentru medicul și pentru chirurgul orașului Brașov au fost elaborate în anul 1763⁵¹.

În anii 1783–1785 s-au stabilit noi instrucțiuni de serviciu pentru funcționarii orașului, ele fiind aprobate de către magistratul orașului și comunitatea centumvirală

⁴⁴ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV. C. 4, *Protocollum Amplissimi Magistratus Coronensis A. 1753 Mense Octobris*, p. 1 și p. 35.

⁴⁵ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV. D. 4, *Protocollum Judicatus de Anno 1754–1772*.

⁴⁶ *Ibidem*, IV. D. 6. *Protocollum Judiciale Quaestoratus Coronensis inchoatum de 13-ia Oct. 1778, continuum usque ult. Sept. 1779*.

⁴⁷ J. TRAUSSCH, *Uebersichliche Darstellung der älteren Gemeinde-Verfassung der Stadt Kronstadt, nebst den alten Orts-Constitutionen dieser Stadt*, Kronstadt, 1865, p. 1.

⁴⁸ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV. B. 1. *Protocollum Exhibitorum*, cf. și seria *Actele Magistratului Brașov*, 1772, I, nr. 1.

⁴⁹ S. JAKÓ, *Instrucțiuni arhivistice ale oficiilor din Transilvania (1575–1841)*, în *Revista Arhivelor*, Serie nouă, nr. 1/1958, p. 45, 49, 64–65; KISS ANDRÁS, *Kolozsvár levéltára rendjének fejlődése a XIV. századtól a XVIII. század végéig* (Dezvoltarea ordonării arhivei Clujului din secolul al XIV-lea până la sfârșitul secolului al XVIII-lea), în *Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára* (Omagiu lui Kelemen Lajos la aniversarea a 80 de ani de la naștere), București, 1957, p. 432.

⁵⁰ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV. U. 8, p. 1–38.

⁵¹ ELISABETA MARIN, *Primele instrucțiuni pentru medicul și chirurgul orașului Brașov (1763)*, în *Apărarea sănătății ieri și azi. Studii, note și documente*. Sub redacția dr. G. BRĂTESCU, București, 1984, p. 93–102.

și trecute apoi în „Cartea roșie“ a orașului. Aceasta era un registru legat în catifea roșie, cu ferecături de argint, fiind unul din însemnele dregătoriei judeului primar, pe lângă paloșul judeului și sigiliul orașului⁵².

Această evoluție internă a instituțiilor orășenești la Brașov a fost întreruptă prin reformele iosefiniene, care au înlăturat multe aspecte anacronice ale administrației.

Așa după cum am arătat mai înainte, orașul Brașov era stăpânul feudal al unui întins domeniu. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, situația acestor posesiuni orășenești a suferit unele schimbări. Cu ocazia conscripției din anul 1750, posesiunile orășenești Satu Nou, Vlădeni, Zărnești și Tohan au fost înregistrate dintr-o eroare ca fiind sate libere. Locuitorii acestor sate, în continuare, nu s-au mai supus orașului Brașov, refuzând îndeplinirea obligațiilor feudale și îndepărtând dregătorii sătești instituiți de inspectorii și provizorii posesiunilor. Impotriva celor răzvrățiți au fost trimise trupe și locuitorii posesiunilor au fost „readuși la ascultare“ cu ajutorul armatei, în 1762, situația lor ca iobagi ai orașului Brașov fiind confirmată în 1765 printr-o rezoluție imperială⁵³.

În cadrul înființării așa-numitei „granițe militare“ a Transilvaniei, satele Zărnești și Tohan urmau să fie cedate de către magistratul orașului Brașov în anul 1765.

La insistențele magistratului însă, a fost „militarizat“ numai satul Tohan, urmând ca orașul să fie despăgubit pentru cedarea localității, ceea ce însă nu s-a mai întâmplat.

La 6 septembrie 1765, generalul Siskovits a intrat cu trupe de infanterie și cu tunuri în satul Tohan, promițând locuitorilor eliberarea din iobăgie și scăderea impozitelor, dacă ei vor intra în trupele de grăniceri. Condiția eliberării a fost însă – în spiritul politicii urmărite de curtea imperială din Viena față de românii din Transilvania – trecerea populației de la biserica ortodoxă la cea unită, greco-catolică. Toți locuitorii au refuzat însă părăsirea „legii strămoșești“ și drept urmare, au trebuit să părăsească numaidecât locuințele lor, care erau imediat ocupate de trupele venite cu Siskovits⁵⁴.

Cei expulzați – 156 de familii – au trebuit să se stabilească în câmp lângă Bârsa.

Abia la 1 mai 1767 a început construcția unui nou sat pentru cei expulzați, – denumit Tohanul Nou –, pe cursul râului Turcu care vine din pasul Bran, la bifurcarea drumului spre Tohanul Vechi și spre Râșnov⁵⁵. Construcția a fost terminată abia în anul 1769⁵⁶.

⁵² Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, IV.U.8. Titlul: *Eigene Verfassungen der Königl. freyen Stadt Cronstadt, wie solche im Jahre 1782 angefangen und endlich im Jahre 1785, nachdem sie vollkommen ausgefertigt und von Magistrat und Communität bestätigt worden, hieher zur künftigen Wissenschaft und Darnachrichtung eingetragen worden sind; nebst einem Anhang von Juraments-Formulen für alle diejenigen, welche bey dieser Stadt in öffentlichen Diensten angestellt sind.* Prefața, semnată de judele primar Michael Fronius, are data de 29 aprilie 1783.

⁵³ Cf. G. M. G. VON HERRMANN, *op. cit.*, I, p. 450; G. NUSSBÄCHER, *Posesiunile orașului Brașov din epoca feudală. Partea I. Localitățile cuprinse în conscripția urbarială de la 1819–1820*, Brașov, 1972 (manuscris), cap. XI–XII, p. 9–10; cap. XIII, p. 4; cap. XIV, p. 5, cu bibliografie suplimentară.

⁵⁴ G. M. G. VON HERRMANN, *op. cit.*, I, p. 268–269.

⁵⁵ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, colecția Urbariale, pachet 101, fasc. 1.

⁵⁶ G. M. G. VON HERRMANN, *op. cit.*, I, p. 269; *Quellen*, IV, p. 392.

În ceea ce privește situația în localitățile domeniului Bran, aceasta s-a înrăutățit începând din anul 1774, când senatorul Johann Cloos a devenit administratorul domeniului Bran. El a început o serie de îngrădiri ale drepturilor locuitorilor iobagi⁵⁷. Aceștia s-au împotrivit, înaintând numeroase plângeri împotriva magistratului din Brașov⁵⁸. Până la urmă, locuitorii celor Șapte Sate săcelene (Baciu, Turcheș, Cernatu, Satulung, Târlungeni, Purcăreni, Zizin) au obținut fixarea unui urbariu nou în anul 1780, care reglementa raporturile cu stăpânul feudal, orașul Brașov⁵⁹.

Cu toate acestea, satele săcelene nu s-au liniștit, împotrivindu-se obligațiilor iobăgești prescrise, ținând mereu în agitație stăpânul de pământ. Satele au constituit un focar de răscoală care nu și-a încetat activitatea nici după înăbușirea sângeroasă a răscoalei de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan⁶⁰. În arhiva Brașovului se păstrează un bogat material documentar cu privire la aceste frământări sociale, care mai așteaptă să fie valorificat în mod corespunzător.

În sfârșit, credem că în cadrul subiectului propus trebuie să prezentăm pe scurt și încercările românilor din șcheii Brașovului, de a-și crea o administrație orășenească proprie, independentă de magistratul orașului Brașov.

Aceste acțiuni s-au declanșat încă la începutul secolului XVIII, au ajuns la o culme în anul 1735, printr-un memoriu adresat curții imperiale din Viena⁶¹, și s-au continuat prin plângerile din anii 1751, 1761 și 1773⁶². Un nou memoriu din anul 1781 a fost, de asemenea, respins de guvernul Transilvaniei⁶³.

Prin decizia împăratului Iosif al II-lea, datată din Bruxelles, 4 iulie 1781, privind „concivilitatea“, s-a permis „națiunilor recepte“ din Transilvania să dobândească proprietăți imobiliare și drepturi cetățenești pe teritoriul „Universității Săsești“⁶⁴.

Primii români din Brașov care au achiziționat case în „Cetate“ și au obținut astfel drepturi cetățenești în Brașov au fost negustorul Ioan Boghici, care a cumpărat o casă pe șirul Grâului, în 1781⁶⁵ și măcelarul Dumitru Orghidan⁶⁶.

⁵⁷ G. M. G. VON HERRMANN, *op. cit.*, I, p. 388–389.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 452–454; cf. Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, colecția Urbariale, pachet 105, nr. 11 (1776), 29 (1776), 30 (1778), 31 (1779).

⁵⁹ *Ibidem*, pachet 98, fasc. 2, cf. E. VON TRAUŠCHENFELS, *Die Rechtslage, op. cit., Beilage E.* p. 43–48.

⁶⁰ G. M. G. VON HERRMANN, *op. cit.*, vol. II, p. 261–268; G. NUSSBÄCHER, *Ecouri brașovene ale răscoalei lui Horea*, în *Drum Nou*, anul 41, nr. 12354, 18 octombrie 1984; idem, *Widerhall des Horea-Aufstandes, Zeitgenössische Angaben aus den Kronstädter Magistratsprotokollen*, în KR, XVII (XXVIII), nr. 44 (1697), 2 noiembrie 1984.

⁶¹ G. M. G. VON HERRMANN, *op. cit.*, I, p. 189.

⁶² *Ibidem*, I, p. 404–405.

⁶³ *Ibidem*, II, p. 224. O serie de documente privitoare la aceste lupte au fost publicate de Dr. S. STINGHE, *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei*, vol. I (1700–1783), Brașov, 1900 și vol. V (1701–1795), Brașov, 1906.

⁶⁴ Cf. FR. TEUTSCH, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk*, II, Sibiu, 1907, p. 279; C. GÖLLNER (ed.) *Geschichte der Deutschen auf dem Gebiete Rumäniens*, I, București, 1979, p. 261.

⁶⁵ G. M. G. VON HERRMANN, *op. cit.*, II, 236.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 225.

Cu toate că s-au publicat multe documente privitoare la luptele de emancipare ale românilor din Șcheii Brașovului, la Filiala Brașov a Arhivelor Statului există încă un bogat material arhivistic referitor la această problemă⁶⁷.

Dat fiind rolul deosebit al Brașovului nu numai în istoria românilor transilvăneni, unde s-a format mai întâi o burghezie comercială numeroasă, care a promovat lupta de eliberare națională și socială, ci și pentru istoria generală a țării, considerăm că acțiunile de luptă ale românilor brașoveni pentru emancipare ar putea forma obiectul unui studiu merituos.

În paginile de mai sus am încercat să prezentăm evoluția administrației orașenești la Brașov în secolele XVII–XVIII, până în pragul istoriei moderne, cu problematica ei multilaterală. Cunoașterea istoricului instituțiilor orașenești fiind de o importanță practică pentru istorici și mai ales pentru arhiviști, sperăm să fi dat prin lucrarea noastră un sprijin pentru valorificarea superioară a informațiilor din tezaurul documentar al arhivelor.

**BEITRÄGE
ZUR GESCHICHTE DER STÄDTISCHEN VERWALTUNG
IN KRONSTADT IM MITTELALTER (XVII.–XVIII. JAHRHUNDERT)**

(Zusammenfassung)

Die Arbeit setzt den in Nr. 1/1994 dieser Zeitschrift erschienen Aufsatz über die städtische Verwaltung in Kronstadt vom 13. bis 16. Jahrhundert fort. Zuerst werden der Kronstädter Magistrat und die Kommunität am Anfang des 17. Jahrhunderts vorgestellt, dann das Kommunitätsprotokoll von 1602–1661 und die Lokalstatuten von 1673, 1677 und 1697.

Am Anfang des 17. Jahrhunderts erweiterte Kronstadt seinen Feudalbesitz im Fogarascher Land. Die Bewahrung des Törzburger Dominiums war jahrzehntelang ein Anliegen der Kronstädter Stadtverwaltung und wurde schließlich in den Jahren 1651–1653 günstig geregelt, wofür dann andere Besitzungen wieder aufgegeben werden mußten.

Am Ende des 17. Jahrhunderts gelangte Siebenbürgen unter die Herrschaft der Habsburger. Damit im Zusammenhang steht auch der große Brand von Kronstadt vom 21. April 1689, der auch einen großen Teil des Stadtarchives vernichtete. In der Folge werden die erhalten gebliebenen Register aus der Folgezeit vorgestellt, die Maßnahmen zur Verzeichnung der Urkunden des Stadtarchivs unter der Leitung von Dr. Johann Albrich sowie die Reihen der Rechnungen.

Aus der Mitte des 18. Jahrhunderts werden die sogenannten Seebergischen Reformen und ihre Folgen für die städtische Verwaltung vorgestellt, die Allodialrechnungen, Magistratsprotokolle, Judikatsprotokolle usw. Im Jahre 1772 wurde das Exhibiten-Protokoll mit den nachfolgenden Evidenzen eingeführt.

Auch die sozialen Bewegungen in den untertänigen Ortschaften werden angeführt, die Folgen der Errichtung der Militärgrenze sowie die Aktionen der Kronstädter Rumänen zur Emanzipation, schließlich die Folgen des Ko.zivilitätspatentes von 1781.

⁶⁷ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov, Seria de documente *Acțiuni ale românilor din Șcheii Brașovului împotriva magistratului orașului Brașov*. Inventarul documentelor din anii <1496> 1700–1772 <1794>, întocmit în anul 1986 de către Mariana Morărescu și Gernot Nussbächer.